

ทัศนคติของนิสิตนักศึกษา ที่มีต่อการหย่าร้าง

College Students' Attitude Towards Divorce

อุบล ตรีรัตน์วิชา และ สุภาพ ฉัตรภรณ์

Ubong Triratwicha and Suparp Chatraphorn

ABSTRACT

The objectives of this study were to investigate and compare : 1) college students' attitude towards divorce and 2) social adjustment of college students in Bangkok. Multistage random sampling technique was used to draw a sample of 478 students. Data were analyzed with descriptive and inferential statistics - independent sample t-tests and ANOVA.

The findings were as follows: 1) The attitude towards divorce as expressed by students was at an uncertainty level. 2) Almost all students (92.7%) came from democratic nurturing families. The students had good social adjustment in self-concept and social adjustment, at a moderate level. 3) The result showed no difference in students' attitude as compared by parent's marital status, family nurturing and social adjustment. The same manner appeared in comparison of social adjustment.

Key words: social adjustment, family nurturing, divorce

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบ 1) ทัศนคติของนิสิตนักศึกษาที่มีต่อการหย่าร้าง และ 2) เปรียบเทียบการปรับตัวทางสังคมของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพมหานคร โดยใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 478 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยพรรณนาสถิติและการวิเคราะห์ความแปรปรวน

ผลการวิจัยพบว่า 1) นิสิตนักศึกษา มีทัศนคติโดยรวมต่อการหย่าร้างโดยรวมอยู่ในระดับไม่แน่ใจ/ไม่ตัดสินใจ 2) นิสิตได้รับการอบรมเลี้ยงดู

แบบประชาธิปไตยเป็นส่วนใหญ่ (92.7%) มีการปรับตัวทางสังคมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดย การปรับตัวทางสังคมด้านความรู้สึกต่อตนเอง และ ด้านการเข้าสังคมอยู่ในระดับดี ด้านการเรียนอยู่ในระดับปานกลางและ 3) ผลการเปรียบเทียบทัศนคติของนิสิตนักศึกษา ที่มีต่อการหย่าร้างที่มีสถานภาพสมรสของบิดามารดา การอบรมเลี้ยงดูและ การปรับตัวทางสังคมแตกต่างกัน และการเปรียบเทียบการปรับตัวทางสังคมของนิสิตนักศึกษาที่มีสถานภาพสมรสของบิดามารดาแตกต่างกัน พบว่าไม่มีความแตกต่างในทุกกลุ่มตัวแปร

คำสำคัญ: การปรับตัวทางสังคม, การอบรมเลี้ยงดู, การหย่าร้าง

บทนำ

การพัฒนาประเทศภายใต้ระบบทุนนิยม ที่มุ่งเน้นการพัฒนาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เป็นวัตถุ รวมทั้งกระแสบริโภคนิยม ทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้วิถีชีวิตครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ สมาชิกในครอบครัวมีการดิ้นรนมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวอ่อนแอลง โดยจะเห็นได้จากสถิติการหย่าร้างในประเทศไทยที่มีเพิ่มสูงขึ้นเป็น 2 เท่าในรอบ 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 26 หรือมีการหย่าร้าง 1 คู่ทุกๆ การจดทะเบียน 5 คู่ โดยเฉลี่ยหย่าร้างกันชั่วโมงละ 10 คู่ (กรมการปกครอง, 2549) ส่งผลให้มีแนวโน้มการเกิดครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น โดยจัดเป็นลักษณะครอบครัวที่เสี่ยงต่อการเกิดปัญหาที่เป็นลักษณะครอบครัวพ่อ หรือแม่คนเดียว (Single parents' family) อันเกิดจากการสิ้นสุดชีวิตคู่ 4 รูปแบบ คือ การละทิ้ง การหย่าร้าง การแยกทาง และการที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียชีวิต (สุจิตต์, 2549) การแตกสลายของครอบครัวไม่ว่าในรูปแบบใดนับเป็นวิกฤตการณ์ที่สำคัญของสังคมเพราะครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่างๆ ให้แก่สมาชิกในครอบครัว ดังนั้นเมื่อมีการหย่าร้าง สมาชิกทุกคนย่อมได้รับผลกระทบในหลายด้านทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ ผลกระทบทางอารมณ์และจิตใจ โดยเฉพาะบุตร ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับบุตรจะเกิดในหลายด้านอาจเกิดทั้งในระยะสั้นและส่งผลระยะยาวทั้งในด้านจิตใจ การปรับตัว ทักษะชีวิตที่มีต่อตนเอง ต่อการมีครอบครัว และการหย่าร้าง บุคลิกภาพ และพฤติกรรมที่แสดงออกและอาจส่งผลระยะยาวจนกระทั่งบุตรจากครอบครัวที่หย่าร้างไปมีครอบครัวของตนเองและการเลือกวิธีการแก้ปัญหาครอบครัวในอนาคต (Sarrazin and Cry, 2007 อ้างใน ประภัสสร, 2550)

ปัจจุบันการหย่าร้างได้รับการยอมรับ และเปิดเผยมากขึ้น ตัวอย่างเช่น สื่อที่มีการเผยแพร่พฤติกรรมการหย่าร้างของนักแสดงหรือคนดังใน

สังคมจนเกิดเป็นกระแสการหย่าร้าง (พระธรรมนิเทศ, 2551) รวมทั้งค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปในการใช้ชีวิต ทำให้ทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้างเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้างของวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่มีบิดามารดาหย่าร้างกันโดยเฉพาะวัยรุ่นหญิง หลายคนกลัวความล้มเหลวในชีวิตแต่งงาน ในทางกลับกันเมื่อแต่งงานแล้ว พวกเขาเลือกการหย่าร้างเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง (เบญจพร, 2541) นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่พบว่า การไม่อยู่ร่วมกันของบิดามารดา มีผลต่อการทำผิดกฎหมายของวัยรุ่นชายในสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก และเยาวชนในเขตภาคใต้ของประเทศไทยอีกด้วย (กตัญญู, 2543) อย่างไรก็ตาม ทัศนคติของวัยรุ่นไม่ได้เกิดขึ้น หรือเปลี่ยนแปลงตามกระแสสื่อเท่านั้น แต่ทัศนคติของบุคคลเป็นผลมาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และการอบรมเลี้ยงดูซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการเกิดทัศนคติในเรื่องต่างๆ

การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวไทยในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวดังที่กล่าวมา ดังนั้น บิดามารดาจึงมีเวลาให้นุตรน้อยลง นุตรที่อยู่ในวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่มีแนวคิดเป็นอิสระมักทำอะไรตามใจตนเองโดยไม่คำนึงถึงผิดชอบชั่วดี บิดามารดาควรให้การอบรมเลี้ยงดู และให้ความรัก ความอบอุ่น ให้อิสรภาพพอสมควร และมีการพูดคุยกันภายในครอบครัวมากขึ้น รวมทั้งการทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต การอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันย่อมส่งผลให้วัยรุ่นมีบุคลิกภาพ ทัศนคติ และ พฤติกรรมที่แตกต่างกัน (วราภรณ์, 2543)

วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ต้องการมีตำแหน่ง และความต้องการการสนับสนุน วัยรุ่นจึงต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคม เพื่อให้เกิดการยอมรับจากสังคม (ศรีเรือน, 2545) ทั้งนี้วัยรุ่นแต่ละคนมีการปรับตัวที่แตกต่างกันออกไปอาจขึ้นอยู่กับพื้นฐานครอบครัวของแต่ละบุคคล เช่น ถ้าวัยรุ่นมีครอบครัวแตกแยก บิดามารดาหย่าร้าง

หรือแยกทาง เด็กจะมีความบกพร่องเกี่ยวกับพัฒนาการในการมีความรักต่างเพศ บางรายอาจมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเพศตรงข้าม ทำให้เกิดปัญหาการปรับตัว แต่ในวัยรุ่นบางรายที่มีครอบครัวหย่าร้างอาจปรับตัวได้ดี มุ่งความสนใจไปที่การเรียน หรือกิจกรรมอื่นๆ เป็นต้น (เบญจพร, 2541)

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษานิสิตนักศึกษาที่มีสถานภาพสมรสของบิดามารดาแตกต่างกัน ลักษณะการอบรมเลี้ยงดู การปรับตัว และพฤติกรรมที่แสดงออกแตกต่างกันจะมีทัศนคติต่อการหย่าร้างแตกต่างกันหรือไม่อย่างไรและผลจากการศึกษาทัศนคติของนิสิตนักศึกษา ที่มีต่อการหย่าร้าง สถาบันการศึกษาต่างๆสามารถนำผลการวิจัยมาเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับทัศนคติที่ดีต่อการมีครอบครัวที่อบอุ่นเพื่อลดปัญหาการหย่าร้าง และองค์การที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครอบครัวสามารถนำผลการวิจัยมาใช้ปรับแนวทางการให้คำปรึกษาเรื่องการอบรมเลี้ยงดูบุตรของบิดา มารดาคนเดียวที่เลี้ยงดูบุตร (single parent)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและ เปรียบเทียบ 1) ทัศนคติของนิสิตนักศึกษาที่มีต่อการหย่าร้าง และ 2) เปรียบเทียบการปรับตัวของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพมหานครที่มีสถานภาพสมรสของบิดามารดาแตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้างในทัศนะของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยเดิม ในกรุงเทพมหานคร

นิยามศัพท์

ศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

“ทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้าง” หมายถึง ความรู้สึก หรือความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษา ต่อการหย่าร้างโดยอาศัยความรู้ ประสบการณ์ สภาพแวดล้อมในการพิจารณา ความหมายของการหย่าร้าง สาเหตุของการหย่าร้าง ผลกระทบจากการหย่าร้าง และแนวทางในการป้องกันปัญหาหย่าร้าง

“สถานภาพสมรสของบิดา มารดา” หมายถึง ลักษณะการอยู่ร่วมกันของบิดา มารดา 2 ลักษณะคือ สถานภาพสมรสแบบครอบครัวปกติ และสถานภาพสมรสแบบครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว (single parent family)

“การอบรมเลี้ยงดู” หมายถึง วิธีปฏิบัติที่บิดา มารดาใช้ในการเลี้ยงดูบุตร รวมถึงการอบรมสั่งสอน การดูแลเอาใจใส่ การส่งเสริมให้กำลังใจ คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และการอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจทำน

“การปรับตัวทางสังคม” หมายถึง กระบวนการสร้างสัมพันธภาพให้สามารถเข้ากับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การปรับตัวให้เข้ากับกลุ่ม ทั้งกลุ่มเพื่อน และการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ และ สภาพสังคมปัจจุบัน คือ ด้านการเรียน ด้านการเข้าสังคม ด้านความรู้สึกละตัวตนเอง

สมมติฐานการวิจัย

นิสิตนักศึกษาที่มีสถานภาพสมรสของบิดามารดา การอบรมเลี้ยงดู และการปรับตัวแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อการหย่าร้างแตกต่างกัน และ นิสิตนักศึกษาที่บิดามารดามีสถานภาพสมรสแตกต่างกัน มีการปรับตัวแตกต่างกัน

วิธีการวิจัย

การศึกษครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพมหานคร 6 มหาวิทยาลัย ได้ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน จากประชากร 80,408

คนได้ขนาดตัวอย่าง 478 คน ตามตารางของ Krejcie and Morgan (1970 อ้างถึงใน สุภาพ, 2550: 63) โดยสุ่มมหาวิทยาลัยละ 4 คณะ สุ่มนิสิตนักศึกษา คณะละ 20 คนรวม 480 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสอบถาม 3 ฉบับ ดังนี้

1) แบบสอบถามทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้าง ปรับปรุงจากแบบสอบถามของสุนทรี (2539) เป็นแบบสอบถามแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ

2) แบบสอบถามรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู ใช้แบบสอบถามของ ณัฐวุฒิ (2547) ซึ่งปรับจากแบบสอบถามของ สุดาพร (2544) แบบสอบถามแบบให้เลือกตอบ

3) แบบสอบถามการปรับตัวทางสังคม ปรับปรุงจากแบบสอบถามของ พรรณี หวลบุตตา (2542) และ กรรณิกา (2549) ซึ่งปรับจากแบบสอบถามของ จุฬาลักษณ์ (2542) ใช้แบบสอบถามมาตรประมาณค่า 4 ระดับ

การทดสอบเครื่องมือเพื่อวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น โดยทดสอบกับนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐ ที่มีใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ได้ค่า Cronbach's Alpha Coefficient (ชีพสุมน และสุภาพ, 2551) รวมทั้ง 3 ฉบับ เท่ากับ 0.71

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ในกรุงเทพมหานคร 6 มหาวิทยาลัย ได้แบบสอบถามที่ใช้ได้รวม 478 คนคิดเป็นร้อยละ 99.58

การวิเคราะห์ข้อมูล

การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้าง รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู และการปรับตัวทางสังคมใช้การพรรณนาประกอบตารางแสดงค่า

ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้างของนิสิตนักศึกษา ตามสถานภาพสมรสของบิดามารดา และเปรียบเทียบการปรับตัว ของนิสิตนักศึกษา ที่สถานภาพสมรสของบิดามารดาแตกต่างกัน โดยใช้การทดสอบค่าเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน (independent – sample t – test) และเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้างของนิสิตนักศึกษาที่มีการอบรมเลี้ยงดู และการปรับตัวแตกต่างกัน โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance: ANOVA)

ผลและวิจารณ์

ลักษณะพื้นฐานของนิสิตนักศึกษา

นิสิตนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เกือบสามในสี่เป็นเพศหญิง (72.6%) ที่เหลือเป็นเพศชาย (27.4%) นิสิตนักศึกษามีอายุตั้งแต่ 18- 24 ปี อายุเฉลี่ย 19.91 ปี นิสิตนักศึกษาสองในห้า (44.1 %) อายุ 20-21 ปี มีผลการเรียนเฉลี่ยตั้งแต่ 1.60- 4.00 ค่าเฉลี่ยของผลการเรียนเฉลี่ย คือ 2.88 มากกว่าครึ่งเล็กน้อย (54.4 %) เรียนในสาขาทางสังคมศาสตร์ และศิลปศาสตร์ ที่เหลือร้อยละ 45.6 เรียนในสาขาทางวิทยาศาสตร์ นิสิตนักศึกษา เกือบสามในสี่ (71.3%) บิดามารดาอยู่ร่วมกัน ส่วนบิดามารดาที่หย่าร้างกันมีร้อยละ 16.3 นิสิตนักศึกษา มากกว่าสามในห้าเล็กน้อย (61.9%) อาศัยอยู่ร่วมกับบิดามารดาและ สองในสาม (66.7%) บิดามารดาเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้

ทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้าง

ทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้างของนิสิตนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างพบว่า ทัศนคติของนิสิตนักศึกษาที่มีต่อการหย่าร้างโดยรวมอยู่ในระดับไม่แน่ใจ/ไม่ตัดสินใจ ($\bar{x} = 3.16$) ทั้งนี้ทัศนคติที่ไม่โอนเอียงไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งอาจเป็นเพราะนิสิต นักศึกษาอยู่ในวัย

ที่เป็นช่วงต่อระหว่างวัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่มีการเปลี่ยนแปลง และการรับค่านิยมต่างๆมีการเปลี่ยนแปลงไปมาตลอดเวลา ในทางจิตวิทยาเป็นวัยที่ต้องการแสวงหาแนวคิดและเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ดังนั้นการที่จะรับเอาค่านิยมต่างๆในสังคม รวมถึงแนวคิดใดมาเป็นทัศนคติอาจเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา และการแสวงหาประสบการณ์ที่มากขึ้น (วราภรณ์, 2543)

โดยเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มี 7 ประเด็นที่อยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยคือ 1) เมื่อคู่สมรสตัดสินใจหย่าร้างหรือแยกทางกันอยู่ควรอธิบายเหตุผล และความจำเป็นให้ลูกเข้าใจ 2) การแต่งงานแบบคลุมถุงชนอาจนำไปสู่การหย่าร้างได้ 3) ก่อนตัดสินใจหย่าร้างควรปรึกษาผู้ที่ไว้วางใจได้เสียก่อน 4) ปัญหาความขัดแย้งมักพบมากในคู่สมรสที่มีอายุน้อยมากกว่าคู่สมรสที่มีอายุมาก 5) ปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัวอาจนำไปสู่การหย่าร้างได้ 6) การหย่าร้างเป็นเรื่องของคนในครอบครัวแต่ส่งผลกระทบต่อสังคมและ 7) สามภรรยาที่แยกกันอยู่เพราะสภาพงานบังคับ มีแนวโน้มที่เกิดการหย่าร้างกันได้ (ตารางที่ 1) และพบว่า มี 4 ประเด็นที่มีทัศนคติไม่เห็นด้วย คือ 1) คู่สมรสที่มีเครือญาติอาศัยอยู่ร่วมกันมักเกิดปัญหาเกี่ยวกับเครือญาติได้ง่าย 2) การหย่าร้างเป็นเรื่องน่าอับอายในสังคมไทย 3) การจดทะเบียนสมรสเป็นหลักประกันความมั่นคงในชีวิตสมรสและ 4) การตัดสินใจหย่าร้างควรเป็นเรื่องของคู่สมรสเท่านั้น

รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู

นิสิตนักศึกษาที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 478 คน เมื่อพิจารณาทั้งรายด้านทั้ง 10 ด้านได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ ด้านการเที่ยว ด้านการคบเพื่อน ด้านการแต่งกาย ด้านการใช้จ่ายเงิน ด้านการรักษาเวลา ด้านการลงโทษ ด้านการแสดงออกในครอบครัวและด้านการดูแลเอาใจใส่ และผลการวิจัยพิจารณาเป็นรายบุคคล พบว่ามีนิสิตที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมากที่สุดเป็นจำนวน 433 คน คิดเป็น

ร้อยละ 92.7 รองลงมาเป็นแบบตามใจท่าน จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 และมีเพียง 8 คนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน คิดเป็นร้อยละ 1.7

การปรับตัวทางสังคม

พฤติกรรมการปรับตัวทางสังคมของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย ที่มีการปรับตัวทางสังคมในระดับดีมีร้อยละ 44.6 การปรับตัวทางสังคมในระดับปานกลางมีมากกว่าครึ่งเล็กน้อย (55.0%) ส่วนนิสิตนักศึกษาที่มีการปรับตัวทางสังคมไม่ดี มีเพียงร้อยละ 0.4 และไม่พบ นิสิตนักศึกษาที่ไม่สามารถปรับตัวได้ และเมื่อพิจารณาพฤติกรรมการปรับตัวรายด้านพบว่า พฤติกรรมการปรับตัวด้านความรู้สึกที่มีต่อตนเอง และพฤติกรรมการปรับตัวด้านการเข้าสังคมอยู่ในระดับดี ($= 3.16$ และ $= 3.15$ ตามลำดับ) ส่วนพฤติกรรมการปรับตัวทางสังคมด้านการเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ($= 2.16$)

ทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้าง ของนิสิตนักศึกษาที่มีสถานภาพสมรสของบิดามารดาแตกต่างกัน

จากการศึกษานิสิตนักศึกษาที่บิดามารดามีสถานภาพสมรสแบบครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว และแบบครอบครัวปกติ พบว่ามีทัศนคติต่อการหย่าร้างโดยรวมไม่แตกต่างกัน ขัดแย้งกับการวิจัยของ อมรลักษณ์ (2542) ที่พบว่าสถานภาพสมรสของบิดามารดามีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อครอบครัว

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่าทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้างของนิสิตนักศึกษาที่บิดามารดามีสถานภาพสมรสแบบครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว และแบบครอบครัวปกติมีความแตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือประเด็นการหย่าร้างเป็นการตัดสินใจของคนคู่ ส่วนประเด็นความล้มเหลวในเรื่องเพศอาจทำให้หย่าร้างกันได้ และ ถ้าคู่สมรสไม่สามารถปรับตัวเข้ากับพ่อแม่ เพื่อน หรือเครือญาติได้ก็สมควรหย่าร้างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ .05 (ตารางที่ 2)

ทัศนคติของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยที่มีต่อการหย่าร้างที่มีการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกัน

จากการศึกษาทัศนคติ ที่มีต่อการหย่าร้าง พบว่านิสิตที่มีรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู แตกต่างกันมีทัศนคติต่อการหย่าร้างโดยรวม ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะนิสิตนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วน

ใหญ่มีการอบรมเลี้ยงดูในรูปแบบเดียวกันคือแบบประชาธิปไตย เมื่อทำการทดสอบโดยรวมจึงพบว่าไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่าทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้างในทัศนะของนิสิตนักศึกษาที่มีการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในประเด็น เพศสัมพันธ์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับชีวิตครอบครัวและประเด็น เมื่อคู่สมรสหย่า

ตารางที่ 1 ทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้าง

(n = 478)								
ข้อที่	ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	$\bar{x}$	SD
1	เมื่อคู่สมรสตัดสินใจหย่าร้าง หรือแยกทางกันอยู่ ควรอธิบาย เหตุผลและความจำเป็นให้ ลูกเข้าใจ	243 (50.8)	180 (37.7)	41 (8.6)	12 (2.5)	2 (0.4)	4.36	0.77
2	การแต่งงานแบบคลุมถุงชน อาจนำไปสู่การหย่าร้างได้	119 (24.9)	199 (41.6)	124 (25.9)	27 (5.7)	9 (1.9)	3.82	0.93
3	ก่อนตัดสินใจหย่าร้างควร ปรึกษาผู้ที่ไว้วางใจได้เสียก่อน	87 (18.2)	238 (49.8)	108 (22.6)	36 (7.5)	9 (1.9)	3.75	0.90
4	ปัญหาความขัดแย้งมักพบมาก ในคู่สมรสที่มีอายุน้อยมากกว่า คู่สมรสที่มีอายุมาก	65 (13.6)	192 (40.2)	123 (25.7)	90 (18.8)	8 (1.7)	3.45	0.99
4	ปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัว อาจนำไปสู่การหย่าร้างได้	46 (9.6)	206 (43.1)	160 (33.5)	51 (10.7)	15 (3.1)	3.45	0.91
6*	การหย่าร้างเป็นเรื่องของคน ในครอบครัวไม่ส่งผลกระทบต่อ กับสังคม	56 (11.7)	206 (43.1)	121 (25.3)	75 (15.7)	20 (4.2)	3.4 2	1.0 2
7	สามีภรรยาที่แยกกันอยู่เพราะ สภาพงานบังคับ มีแนวโน้มที่ เกิดการหย่าร้างกันได้	40 (8.4)	211 (44.1)	147 (30.8)	65 (13.6)	15 (3.1)	3.4 1	0.9 3
.	.	.	.	.	.	.	.	.
รวม (เฉลี่ย)							3.16	0.24

หมายเหตุ: * หมายถึงข้อคำถามเชิงลบ

ร้าง บุตรควรอยู่กับบิดา ส่วนประเด็น เมื่อคู่สมรสตัดสินใจหย่าร้างหรือแยกทางกันอยู่ควรอธิบายเหตุผลและความจำเป็นให้ลูกเข้าใจ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 (ตารางที่ 3)

ทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้างในทัศนะของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐที่มีการปรับตัวทางสังคมแตกต่างกัน

จากการศึกษาพบว่านิสิตนักศึกษา ที่มีการปรับตัวทางสังคมต่างกันมีทัศนคติต่อการหย่าร้างโดย

รวมไม่แตกต่างกันแต่เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีทัศนคติต่อการหย่าร้างในประเด็น หญิง และชายที่มีระดับการศึกษาต่างกันมากจะนำไปสู่ความล้มเหลวในชีวิตสมรส ประเด็นการหย่าร้างเป็นเรื่องน่าอับอายในสังคมไทย และประเด็นการหย่าร้างเป็นเรื่องธรรมดาใครก็หย่าได้ง่าย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ทัศนคติต่อการหย่าร้างในประเด็น เมื่อมีปัญหาครอบครัว คู่สมรสควรอดทนอยู่เพื่อลูก ประเด็นเมื่อคู่สมรสหย่าร้างบุตรควรอยู่กับบิดา ประเด็นเมื่อคู่สมรสตัดสินใจหย่าร้างหรือแยกทางกันอยู่ ควร

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้าง ของนิสิตนักศึกษาที่มีสถานภาพสมรส ของบิดามารดาแตกต่างกัน

ทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้าง	สถานภาพสมรสของบิดามารดา				t	p
	ครอบครัวปกติ		ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว			
	(n =341)		(n =137)			
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
- การหย่าร้างเป็นการตัดอนาคตลูก	2.98	1.14	2.62	1.17	3.097	.002
- ความล้มเหลวในเรื่องเพศอาจทำให้หย่าร้างกันได้	3.13	.90	3.34	.98	-2.194	.029
- ถ้าคู่สมรสไม่สามารถปรับตัวเข้ากับพ่อแม่ เพื่อน หรือเครือญาติได้ก็สมควรหย่าร้างกัน	3.37	.97	3.14	1.00	2.332	.020

p < .05

ตารางที่ 3 ทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้างของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐ ในกรุงเทพมหานคร ที่มีรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู แตกต่างกัน

(n= 478)

ทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้าง	source	df	SS	MS	F	p
เพศสัมพันธ์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับชีวิตครอบครัว	ระหว่างกลุ่ม	2	10.516	5.258	6.000	.003
	ภายในกลุ่ม	475	416.223	.876		
	รวม	477	426.738			
เมื่อคู่สมรสหย่าร้างบุตรควรอยู่กับบิดา	ระหว่างกลุ่ม	2	5.431	2.716	5.950	.003
	ภายในกลุ่ม	475	216.803	.456		
	รวม	477	222.234			
เมื่อคู่สมรสตัดสินใจหย่าร้างหรือแยกทางกันอยู่ ควรอธิบายเหตุผล และความจำเป็นให้ลูกเข้าใจ	ระหว่างกลุ่ม	2	13.322	6.661	11.515	.000
	ภายในกลุ่ม	475	274.787	.578		
	รวม	477	288.109			

p < .05

อธิบายเหตุผล และความจำเป็นให้ลูกเข้าใจ ประเด็น
คู่สมรสที่มีเครือญาติอาศัยอยู่ร่วมกันมักเกิดปัญหาเกี่ยวกับ
เครือญาติได้ง่าย และ ประเด็นถ้าคู่สมรสไม่สามารถ
ปรับตัวเข้ากับพ่อแม่ เพื่อน หรือเครือญาติได้ก็
สมควรหย่าร้างกันแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
ที่ระดับ .01 (ตารางที่ 4)

เปรียบเทียบการปรับตัวทางสังคมของนิสิตนักศึกษา
มหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพมหานครที่บิดามารดา
มีสถานภาพสมรสแตกต่างกัน

จากการศึกษาพบว่า นิสิตนักศึกษาที่มี
สถานภาพสมรสของบิดามารดา แตกต่างกันมีการ
ปรับตัวทางสังคมโดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัย

ตารางที่ 4 ทศนคติที่มีต่อการหย่าร้างของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยที่มีระดับการปรับตัวทางสังคมแตกต่างกัน
(n= 478)

ทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้าง	source	df	SS	MS	F	p
หญิง และชายที่มีระดับการศึกษาต่างกันมากจะ นำไปสู่ความล้มเหลวในชีวิตสมรส	ระหว่างกลุ่ม	2	8.179	4.090	3.396	.034
	ภายในกลุ่ม	475	481.637	1.014		
	รวม	477	489.816			
เมื่อมีปัญหาครอบครัว คู่สมรสควรอดทน อยู่เพื่อลูก	ระหว่างกลุ่ม	2	9.727	4.863	4.749	.009
	ภายในกลุ่ม	475	486.493	1.024		
	รวม	477	496.220			
การหย่าร้างเป็นเรื่องน่าอับอายในสังคมไทย	ระหว่างกลุ่ม	2	6.948	3.474	3.351	.036
	ภายในกลุ่ม	475	492.468	1.037		
	รวม	477	499.416			
การหย่าร้างเป็นเรื่องธรรมดาใครก็หย่าได้ง่าย	ระหว่างกลุ่ม	2	8.456	4.228		
	ภายในกลุ่ม	475	477.814	1.006	4.203	.016
	รวม	477	486.270			
เมื่อคู่สมรสหย่าร้างบุตรควรอยู่กับบิดา	ระหว่างกลุ่ม	2	5.450	2.725	5.971	.003
	ภายในกลุ่ม	475	216.784	.456		
	รวม	477	222.234			
เมื่อคู่สมรสตัดสินใจหย่าร้างหรือแยกทางกันอยู่ ควรอธิบายเหตุผล และความจำเป็นให้ลูกเข้าใจ	ระหว่างกลุ่ม	2	9.004	4.502	7.662	.001
	ภายในกลุ่ม	475	279.105	.588		
	รวม	477	288.109			
คู่สมรสที่มีเครือญาติอาศัยอยู่ร่วมกันมักเกิด ปัญหากับเครือญาติได้ง่าย	ระหว่างกลุ่ม	2	10.590	5.295	6.376	.002
	ภายในกลุ่ม	475	394.483	.830		
	รวม	477	405.073			
ถ้าคู่สมรสไม่สามารถปรับตัวเข้ากับพ่อแม่ เพื่อน หรือเครือญาติได้ก็สมควรหย่าร้างกัน	ระหว่างกลุ่ม	2	11.694	5.847	6.181	.002
	ภายในกลุ่ม	475	449.321	.946		
	รวม	477	461.015			

P < .05

สำคัญทางสถิติ แต่เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า ทักษะที่มีต่อการหย่าร้างในทักษะของนิสิตนักศึกษาที่มีการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในประเด็นรู้สึกพึงพอใจกับหลักสูตรที่หลากหลายในมหาวิทยาลัยที่ตนเรียน และสามารถเรียนที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ด้วยความภาคภูมิใจ และ เมื่อทำผิดพลาดต่อผู้อื่น สามารถขอโทษเขาได้ โดยปราศจากความคับข้องใจ (ตารางที่ 5)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากการวิจัย ทักษะที่มีต่อการหย่าร้างในทักษะของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐ ในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยพบว่านิสิตนักศึกษาซึ่งอยู่ในวัยเรียน และเป็นวัยที่จะพัฒนาประเทศ และสร้างครอบครัวแต่มีทักษะที่มีต่อการหย่าร้างส่วนใหญ่อยู่ในระดับไม่แน่ใจ/ ไม่ตัดสินใจ ดังประเด็นต่อไปนี้

การหย่าร้างเป็นเรื่องธรรมดา คู่สมรสควรยึดมั่นผัวเดียวเมียเดียว ถ้าคู่สมรสไม่สามารถปรับตัวเข้ากับพ่อแม่เพื่อน หรือเครือญาติได้ก็สมควรหย่าร้างกัน

และเมื่อมีปัญหาครอบครัวคู่สมรสควรอดทนอยู่เพื่อลูก เมื่อชีวิตสมรสไม่ราบรื่น การหย่าร้างเป็นทางออกที่ดีที่สุด เมื่อคู่สมรสหย่าร้างกันไม่แน่ใจ/ไม่ตัดสินใจว่าบุตรควรอยู่กับบิดา หรือมารดา เพศสัมพันธ์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับชีวิตครอบครัว ความล้มเหลวในเรื่องเพศอาจทำให้หย่าร้างกันได้ และคู่สมรสที่อยู่ในครอบครัวที่ไม่มีญาติผู้ใหญ่ทำให้ขาดที่ปรึกษาเมื่อมีปัญหา และการหย่าร้างไม่เป็นการเพิ่มภาระให้ครอบครัวของคู่สมรสแต่ละฝ่าย การทดลองอยู่ก่อนแต่งของหญิงชายสามารถลดปัญหาการหย่าร้างได้ การหย่าร้างเป็นการตัดอนาคตลูก และหญิงและชายที่มีระดับการศึกษาต่างกันมากจะนำไปสู่ความล้มเหลวในชีวิตสมรส

ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดการศึกษา หรือจัดการเรียนการสอนควรที่จะให้การศึกษาทันทีทางตรง และทางอ้อมแก่นิสิตนักศึกษา โดยการสอดแทรกในบทเรียนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ นิสิตนักศึกษาทราบบทบาทและหน้าที่ รวมทั้งมีทัศนคติที่ดี และถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องการหย่าร้าง เพื่อที่จะเป็นแนวทาง และช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวในอนาคต ทั้งนี้บิดามารดา และผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถเข้ามา

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบการปรับตัวทางสังคม ของนิสิตนักศึกษาที่มีสถานภาพสมรส ของบิดา มารดาแตกต่างกัน

พฤติกรรมการปรับตัวทางสังคม	สถานภาพสมรสของบิดามารดา				t	p
	ครอบครัวปกติ		ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว			
	(n =341)		(n =137)			
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
ด้านการเรียน						
ฉันรู้สึกพึงพอใจกับหลักสูตรที่หลากหลายในมหาวิทยาลัยนี้	2.79	.81	3.01	.78	-2.804	.005
ฉันสามารถเรียนที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ด้วยความภาคภูมิใจ	3.49	.65	3.64	.55	-2.637	.009
ด้านสังคม						
เมื่อฉันทำผิดพลาดต่อผู้อื่น ฉันสามารถขอโทษเขาได้โดยปราศจากความคับข้องใจ	3.41	.72	3.58	.58	-2.692	.007

p < .05

บทบาทในการอบรมสั่งสอน และปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการแก้ปัญหาภายในครอบครัว เพื่อที่นิสิตนักศึกษาจะยึดและพัฒนาเป็นทัศนคติที่ดีของนิสิตนักศึกษาต่อไป

2. จากการศึกษาการปรับตัวทางสังคมของนิสิตนักศึกษาพบข้อสังเกตว่า นิสิตนักศึกษาเกือบครึ่งมีการปรับตัวทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง

สถาบันครอบครัว สถานศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญ และร่วมมือในการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างทักษะในการปรับตัวทางสังคมให้แก่ นิสิต นักศึกษา และมีการประเมินผลเพื่อให้ทราบว่าเกิดการพัฒนาทักษะการปรับตัว หรือไม่ และสถานศึกษา ควรที่จะมีการพิจารณาในส่วนของ การกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละหลักสูตร ให้มีความชัดเจนเพื่อเป็นการช่วยคัดกรอง และเพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณา การเลือกสาขา และหลักสูตรที่เหมาะสมกับตนเองของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยอื่นๆ กับทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้าง เช่น พฤติกรรมการบริโภค สื่อ ระดับการศึกษาของบิดามารดา อาชีพของบิดามารดา เพศของนิสิตนักศึกษา เป็นต้น

2. ในการศึกษาทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้าง อาจศึกษาในรูปแบบอื่นๆ เช่น การศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่อาจเกี่ยวข้อง กับทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้าง เช่น สถานภาพสมรสบิดามารดา รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู

3. ควรมีการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างอื่นๆ เช่น นิสิตมหาวิทยาลัยเอกชน กลุ่มมัธยมศึกษา กลุ่มประชาชนทั่วไป กลุ่มแม่บ้าน เพราะแต่ละกลุ่มอาจมีทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้างแตกต่างกันไป

4. การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มเดียวกัน เช่น เปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้างของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐ

ในกรุงเทพมหานครและนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน หรือ เปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้างของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐ ในกรุงเทพมหานครกับนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐในต่างจังหวัด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่กว้างขึ้น เนื่องจากนิสิตนักศึกษาอยู่ในวัยใกล้เคียงกัน อาจมีความแตกต่างที่สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ค่านิยมประจำถิ่น ซึ่งอาจทำให้ทัศนคติที่มีต่อการหย่าร้างแตกต่างกัน

5. อาจทำการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยปรับวิธีการ และเครื่องมือเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่น่าสนใจ และมีความเที่ยงตรงมากกว่าการสอบถามด้วยแบบสอบถามเพียงอย่างเดียว

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- กตัญญูลี ณรงค์ราษฎร์. 2543. *ปัจจัยคัดสรรที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นชายที่ทำผิดกฎหมาย ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในเขตภาคใต้ของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาจิตวิทยาการแนะแนว, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. 2549. *สังคมไทยน่าห่วง หย่าร้างพุ่ง ชม.ละ 10 คน* (Online). <http://webboard.mthai.com/52/2008-04-14/376875.html>. 11 กรกฎาคม 2551.
- กรรณิกา หมายบุญ. 2549. *ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู กับพฤติกรรมการปรับตัวทางสังคมของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาคหกรรมศาสตรศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จุฬาลักษณ์ รุ่งวิริยะพงษ์. 2542. *การศึกษาการปรับตัวของนิสิตปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในภาคการศึกษาแรก ปีการศึกษา 2542*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา

- จิตวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อ้างถึง L. P. Thorpe n.d. *Child Psychology and Development*. ชีฟสมุน รังสยาธร และ สุภาพ นิตราภรณ์. 2551. *การวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยด้วยโปรแกรม SPSS For Windows*. ภาควิชาอาชีวศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (อัคราณา)
- ณัฐวุฒิ สุวรรณช่าง. 2547. *ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ความฉลาดทางอารมณ์ และการป้องกันความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาเกษตรศาสตรศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เบญจพร ปัญญาพงศ์. 2541. *ครอบครัวหย่าร้าง: วารสารศูนย์สุขภาพจิต. ปีที่ 2 มกราคม- ธันวาคม 2541 หน้า 37-42.*
- ประภัสสร จันทร์สถิตย์พร. 2550. *การสื่อสารของลูกเพื่อรักษาความสัมพันธ์ และความลดความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่. ใน เอกสารประกอบการสอนวิชาการสร้างทฤษฎีการสื่อสารระหว่างบุคคล* (Online). <http://ajprapassorn.blog.com/my%20article/>. อ้างถึง Sarrazin and Cry, 2007. 27 มิถุนายน 2551.
- พระธรรมนิเทศ (พะยอม กัลป์ยาโน). 2551. *การหย่าร้าง* (Online). <http://highlight.kapook.com/view/20809>. 14 กรกฎาคม 2551.
- พรณี หวลบุตตา, พ.ท. หญิง. 2542. *การปรับตัวทางสังคมของนักเรียนพยาบาล วิทยาลัยกองทัพบก*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วารภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์. 2543. *จิตวิทยาการปรับตัว*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- ศรีเรือน แก้วกังวาน. 2545. *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม 2 วัยรุ่น-วัยผู้ใหญ่*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุจิตต์ ไตรพิทักษ์. 2549. *การหย่าร้าง ปัญหาที่ไม่ควรมองข้าม* (Online). http://women.sanook.com/wedding/tips/tips_46452.php. 10 กรกฎาคม 2551.
- สุดาพร ศรีทองพิมพ์. 2544. *ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว อึดมโนทัศน์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตคหกรรมศาสตรศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาเกษตรศาสตรศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุภาพ นิตราภรณ์. 2550. *Table of Determining Sampling Size From Given Population*. ใน *เอกสารประกอบการสอนระเบียบวิธีวิจัยทางคหกรรมศาสตรศึกษา*. คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (อัคราณา). อ้างถึง Krejcie R. V. and D. W. Morgan. 1970. *Educational and Psychological Measurement*. 30: 607-610.
- สุนทรี กาญจนสวัสดิ์. 2539. *ความคิดเห็นเกี่ยวกับครอบครัวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาเกษตรศาสตรศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อมรลักษณ์ อาภาสวิภาต. 2542. *ความคิดเห็นที่มีต่อครอบครัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนในกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาเกษตรศาสตรศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.